

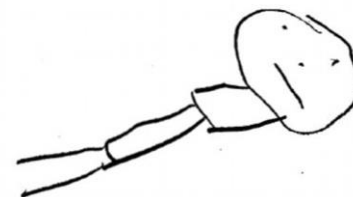
Paradoxy a výzvy náhradní rodinné péče vykonávané příbuznými v sociálně vyloučené lokalitě

Shrnutí hlavních výsledků výzkumu

MGR. PETR FUČÍK, PHD.

Katedra sociologie Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita

Text výzkumné zprávy a prezentace zpracoval Mgr. Petr Fučík, PhD. Přípravné fáze výzkumu realizovala Mgr. Kateřina Sidiropulu Janků, Ph.D. Sběr dat provedly Bc. Kristína Čajkovičová, Bc. Kateřina Čanigová a Bc. Andrea Mikutowská. Autorský kolektiv děkuje všem respondentkám, které se zúčastnily výzkumu!

ÚČEL VÝZKUMU, ZAMĚŘENÍ

Kvalitativní šetření, jež realizoval Ústav populačních studií Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně v rámci projektu *Doma s rodinou* v období leden – květen 2018.

Smyslem výzkumu je shrnout základní prvky situace rodin z vyloučených lokalit s dětmi v příbuzenské náhradní rodinné péči – tedy analyzovat jejich potřeby ve specifickém prostředí sociálně vyloučených lokalit v Brně s cílem zlepšit kvalitu práce při jejich doprovázení.

Dříve realizované studie nabízejí kvantitativní přehledy založené na oficiálních statistikách, nebo dotazníkových šetřeních, náš výzkum se zaměřuje na žitou zkušenost.

Prezentace shrnuje obsah výzkumné zprávy a publikace:

[FUČÍK, Petr](#) a [Kateřina SIDIROPULU JANKŮ](#). Paradoxy a výzvy náhradní rodinné péče vykonávané příbuznými v sociálně vyloučené lokalitě. *Sociální práce - Sociálna práca*, Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2019, roč. 19, č. 3, s. 44-61. ISSN 1213-6204.

VÝCHODISKA – rok 2016

Umísťování dětí do náhradní rodinné péče

osvojení

■ PŘÍBUZNÍ ■ JINÍ

péče jiné osoby

■ PŘÍBUZNÍ ■ JINÍ

pěstounské péče

■ PŘÍBUZNÍ ■ JINÍ

	počet svěření ročně	počet vykonávajících osob
osvojení	377	-
péče jiné osoby	1 297	4 227
pěstounské péče	1 892	11 075

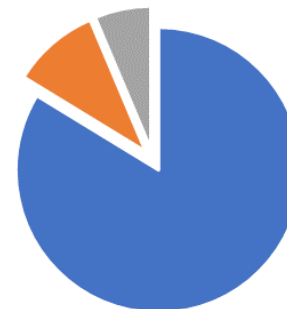
Počet osob vykonávajících náhradní rodinnou péči

Pěstounská péče

■ prarodiče ■ jiný příbuzný ■ cizí

Péče jiné osoby

■ prarodiče ■ jiný příbuzný ■ cizí

PRAMEN:

Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2016

MPSV

<https://www.mpsv.cz/statistiky-1>

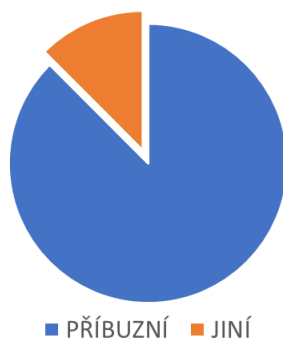
VÝCHODISKA – rok 2022 (po výzkumu, ale pro srovnání situace)

Umísťování dětí do náhradní rodinné péče

PÉČE JINÉ OSOBY

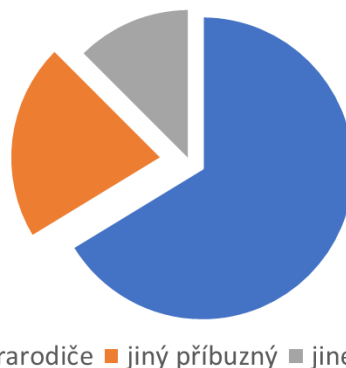
PĚSTOUNSKÁ PÉČE

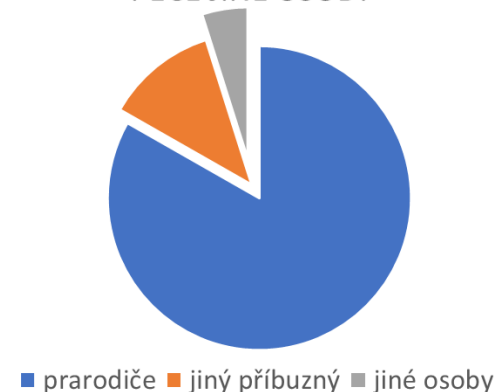
	počet svěření ročně	počet vykonávajících osob
osvojení	302	-
péče jiné osoby	1 378	4 530
pěstounské péče	1 542	9 454

Počet osob vykonávajících náhradní rodinnou péči

PĚSTOUNSKÁ PÉČE

PÉČE JINÉ OSOBY

PRAMEN:

Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2022

MPSV

<https://www.mpsv.cz/statistiky-1>

Nejsme vyžírky, melete kraviny, obula se do Klause ml. pěstounka. Pečuje o čtyři děti

Pondělí 4. června 2018 Da

iDNES.cz / Zprávy

iDNES.cz > Zprávy | Kraje | Sport | Kultura | Ekonomika | Bydlení | Technet | Ona | Revue | Auto | Další
Domácí | Zahraniční | Krimí | Kultura | Názory | Rozstřel | Peremě se s češtinou | StoletíDNES | Speciály | Očima Č

Drsná finta, jak obrát stát: místo sociálních dávek pěstounská péče

10. června 2010 20:53

Vychytráci přišli na způsob, jak legálně zneužít dávky od státu. Rodiče ze sociálně slabých rodin se dohodnou s příbuznými, aby jejich děti naoko přijali do pěstounské péče. Pokud soudy žádost schválí, přijdou si nepoctivci jednorázově na osm až korun. Měsíčně pak dostávají více peněz, než kdyby pobírali jen jiné sociální d.

Ilustrační snímek | foto: Profimedia.cz

S pokusy zneužít pěstounství se setkaly například soudy na severní Moravě.

Novinky.cz

Hlavní stránka » Domácí

Utýrané dítě by mělo probudit úřady, aby si posvítily na příbuzenskou péči

Na pozadí hrůzného případu z Rokycanska, kde pěstounka podle všeho utýrala světenou holčičku, se otevřela debata, zda by stát neměl víc dohlížet na tzv. příbuzenskou pěstounskou péči. Příbuzní pěstouni například nemusí na psychotesty, jako je tomu v případě pěstounů mimo rodinu.

čtvrtek 12. října 2017, 20:12
Jan Martinek, Právo

Novinky.cz

Hlavní stránka » Domácí

Politiky dráždí pěstounství, může to prý být dobrý byznys

Až desetitisíce korun měsíčně, které stát měsíčně vyplácí pěstounům pečujících o více dětí, některé politiky dráždí. Podle nich to bývá výhodný byznys. Sociální pracovníci to tak černě nevidí, neboť pěstounství pomáhá dětem v novém domově, místo aby přežívaly v ústavech.

úterý 25. března 2014, 18:31

Jan Martinek, Právo

Poslanec soc. dem. Jaroslav Foldyna se obává, že ke

FOTO:

REKLAMA

REKLAMA

Komerční sdělení

[Srovnejte si ceny za energie všech dodavatelů na jednom místě!](#)

[S chytřím orohližečem už Seznam neztratíte.](#)

[Letní Vánoce jsou tady! Nenechte 20% slevu, která plácí na vás.](#)

Komerční sdělení

METODY

„DÁT HLAS“: převyprávět pohledy zainteresovaných

Pro náš výzkum tedy vybíráme primárně perspektivu pečujících osob a činíme tak se samozřejmým vědomím, že jde nutně o partikulární pohled, v němž (jakož i v pohledech ostatních) jsou vždy skryty různé subjektivní postoje, zájmy, zkušenosti i očekávání.

Polostrukturované kvalitativní rozhovory

(záznamy na diktafon, přepis, analýza prostřednictvím SW Atlas.ti)

20 respondentek – pěstounek, 36 dětí v péči

Objektivita každého výzkumu je vždy „objektivitou“ daného úhlu pohledu. Zatímco dotazníkový výzkum reprezentuje úhel pohledu výzkumníka, kvalitativní výzkum z logiky věci klade zásadní důraz na úhel pohledu respondenta.

VÝSLEDKY – CESTA K PĚSTOUNSTVÍ

Dvě varianty:

- nutnost rozhodnutí
- důsledek *snahy o řešení*

Cesty příbuzných k náhradní rodinné péči mají v prostředí vyloučených lokalit několik typických variant

Příčiny selhání biologických rodičů typicky souvisí se závislostmi na drogách (častěji) a alkoholu (+výkon trestu odnětí svobody)

Situace, kdy matka děti opouští ze dne na den útekem

Okolností, která je téměř vždy přítomna, je nízký věk vstupu do rodičovství

Důležitým faktorem, jenž formuje podobu cesty k příbuzenské NRP ve vyloučených lokalitách je specifická rodičovská (mateřská) a rodinná identita

VÝSLEDKY – MOTIVACE

Ve většině případů je primární motivací akutní řešení krizové situace, která nastala v širší rodině

okolnosti vedou často k nejasnostem ohledně volby právního institutu, nebo k mylným očekáváním

Proč já jsem ji chtěla do té pěstounské péče? Protože je mám jenom v dočasné péči, běžné. Já jsem si myslela, že ta pěstounská péče jak kdyby mně zaručí, že opravdu ty děti u mně zůstanou, bude to moje jak kdyby právo se o ně starat a nebudu se muset s tou maminkou o ně přetahovat. (...) Oni mi řekli, že to tak není. Ale to já jsem fakt nevěděla, já jsem myslela, že ta pěstounská péče má nějakou záruku, že ty děti u mně budou. Že to nebude kdykoliv ona bude chtít a požádá si o ty děti. Přece to takhle to ani nebylo nebo bylo? Přece ty děti, když předtím chodily... (...) Já to nevím, nemám k tomu nějaké informace, že pokud přece jsou nějaký pěstouni tak je to určený, že se o ty děti budou starat! A jako, ta maminka na to měla dost dlouhou dobu! A předtím když se třeba deset let nebude starat. Přece když se deset let nemůže starat a najednou se rozhodne, že bude matka, jaký to bude mít dopad na ty pěstouny a na ty děti?

Paradox „zneužívání dávek“ pro úsporu státních prostředků:

Strukturální problém je připisován individuálním aktérům. S těmito mechanismy se často setkáváme obecně, konkrétní podoba u pěstounství je následující:

Pěstounství má v očích veřejnosti velmi rozporuplné konotace. Mýtus pěstounství jako výnosné výtěžné činnosti komplikuje život i pěstounům ve vyloučených lokalitách. Tím více, že se s nimi pojí představa o notorickém zneužívání sociálních dávek a dávky pěstounské péče jsou pak v tomto pohledu jen další způsob, jak bezpracně přijít k penězům.

Příbuzenství v tomto ohledu nepomáhá, ale spíše situaci komplikuje, neboť samotná legislativní úprava i praxe úřadů nedává jednoznačnou odpověď na otázku, zda péče příbuzných spadá do kategorie služby, jejímž výkonem pěstoun fakticky odlehčuje státu (institucionální péče je dražší), nebo do kategorie morální povinnosti v rámci rodinné solidarity, kterou příbuzný má vykonávat na své náklady.

DŮSLEDEK: DEZORIENTACE, PASIVITA, STRACH

Paradox intenzivnější práce s méně rizikovými aktéry:

Známé, mnohokrát prozkoumané a velmi zřetelné riziko příbuzenské náhradní rodinné péče, jímž je opakování nevhodných vzorců výchovy, není v institutu péče jiné osoby NRP nijak důsledně podchyceno.

Ačkoliv z hlediska žadatelů jsou nejpodstatnějším přínosem pěstounství dávky, které pomohou zlepšit obtížnou situaci rodin, z hlediska sociálních politik je klíčovým nástrojem dohoda o výkonu pěstounské péče a provázení rodin s ní spojené, což si některé pečující osoby uvědomují.

Jestliže jde o nástroje proti reprodukci sociálního vyloučení, mělo by být zájmem státu pokrýt co nejvíce dětí v náhradní rodinné péči intenzivním provázením, a z výše uvedeného důvodu právě tam, kde péči vykonávají prarodiče, neboť právě tam je riziko reprodukce nevhodných výchovných vzorců z principu významné.

Paradox naplňování nejlepšího zájmu dítěte odmítnutím dotovat nevhodné pečovatele:

Rozhodování o formě náhradní rodinné péče (prakticky o přiznání dávek pěstounské péče) je rámováno charakteristikami uchazečů o pěstounství. Titíž lidé, kteří nebyli shledáni způsobilí pro výkon pěstounské péče, však fakticky o dané děti pečují v institutu péče jiné osoby.

Mechanismy rozhodování, jejichž funkcí je fakticky rozdělovat státní prostředky bez zbytečného plýtvání jsou tedy legitimizovány odlišnou rétorikou – zájmy dětí.

Většina dětí ve zkoumaných rodinách během svého pobytu v náhradní rodinné péči zažila epizodu svěřením do péče jiné osoby a následně svěřením do pěstounské péče.

V téže domácnosti najdeme vedle sebe děti svěřené do pěstounské péče a svěřené do péče jiné osoby.

DŮSLEDEK: NEVYUŽITÍ PRVKŮ PODPORY (ZAMEZIT ROZDÍLŮM MEZI DĚTMI)

Paradox čekání na rodiče, kteří se nevrací:

Obecný předpoklad o vhodnosti udržovat a posilovat vztah s biologickým(i) rodičem (rodiči) je třeba revidovat a individualizovat. Nezřídka zásadně komplikuje situaci pečovatelů a je často spíše kontraproduktivní pro dítě (falešné naděje, stále se nenaplnující sliby, rozpolcený přístup k nejbližším příbuzným – socializace v neustále prodlužovaném provizoriu).

Taktéž praktická stránka rozhodovacích pravomocí není dořešená – pečující osoby se potýkají s problémy od běžných úkonů spjatých se školní docházkou, lékařskými službami, až po možnost vycestovat s dítětem na zahraniční dovolenou (Martinek 2018). Legislativní úprava, jež vychází z ideje zachování co největší šance rodiče na návrat do rodičovské role, naráží na reálná data naznačující, že devět z deseti dětí v pěstounské péči zůstává bez návratu k rodiči.

DŮSLEDEK: NEJISTOTA, STRACH, FRUSTRACE, AMBIVALENTNÍ RODINNÉ VAZBY

Shrnutí

Domníváme se, že spojujícím prvkem naznačených paradoxů je zejména paralelní existence institutu pěstounství a péče jiné osoby.

Rozhodování o svěření do pěstounské péče je pro dotčené netransparentní a nepředvídatelné, vytváří nerovnosti a demotivuje. Nejsou výjimkou situace, kdy v jedné rodině žijí děti v pěstounské péči i děti svěřené do péče jiné osoby, a situace, v nichž totéž dítě zažívá dlouhé epizody, kdy je témuž pečovateli svěřeno do péče jiné osoby a posléze teprve do pěstounství.

Tytéž praktiky, tatáž zodpovědnost a totéž úsilí o výchovu spadají u části prarodičů do kategorie *pěstounství* a u části do kategorie *péče jiné osoby* – s citelnými praktickým důsledky.

V Brně se navíc k rozdílům mezi příbuznými - pěstouny a příbuznými - „jinými osobami“ přidává fakt, že sociální práci pro oba typy NRP vykonávají rozdílná pracoviště

VÝSLEDKY – ŠIRŠÍ SOUVISLOSTI

Ideologické rámování NRP osciluje nejčastěji mezi třemi principy. Důraz je třeba přesunout od principu spravedlnosti k principu výsledku. Tedy jednoduše řečeno místo zkoumání nároků aktérů zkoumat možnosti funkčních intervencí se zaměřením na cílový stav.

SPRAVEDLNOST

Narovnat, či
neprodukovat křivdy,
znevýhodnění.

NEJLEPŠÍ ZÁJEM DÍTĚTE

Zaměřit se na nejslabšího
aktéra

„VÝSLEDEK“

Definovat cílový stav
Hledat mechanismy
vedoucí k dosažení

MUNI
FAKULTA
SOCIÁLNÍCH
STUDIÍ

DĚKUJI ZA POZORNOST

Mgr. Petr Fučík, PhD.

Faculty of Social Studies, Masaryk University, Brno, Czech Republic

E-mail: fucik@fss.muni.cz
